

พัฒนาการของกฎหมายและศาลของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน

DEVELOPMENT OF THAI LAW AND COURTS FROM B.E. 2475 TO THE PRESENT

พรรณรัตน์ โสธรประภากร¹⁾, พชรณัฐ สังข์ประไพ²⁾, กิจบดินทร์ ก้องเบญจบุช³⁾, อารีรัตน์ วิเสโส⁴⁾

¹⁾คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ^{2) - 4)} นักวิชาการอิสระ

Phannarat Sothonpraphakorn¹⁾, Pacharanath Sungprapai²⁾, Kijbodi Kongbenjapuch³⁾, Areerat Wiseso⁴⁾

¹⁾ Faculty of Law, Rambhai Barni Rajabhat University. ^{2) - 4)} Independent scholar.

*Corresponding author e-mail: tuk-3399@hotmail.com

Receive : February 24, 2021

Revised: March 22, 2021

Accepted: May 31, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบพัฒนาการของกฎหมายและศาลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน (2565) เนื่องจากก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยไม่มีองค์กรบัญญัติกฎหมายโดยตรงการบัญญัติกฎหมายเกิดจากพระมหากษัตริย์ที่จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจัดทำระบบศาล เรียกว่า “ศาลยุติธรรม” อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เกิดองค์กรในการบัญญัติกฎหมาย คือ รัฐสภา และกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา เรียกว่า “พระราชบัญญัติ” และกฎหมายที่เกิดจากการใช้อำนาจของคณะรัฐมนตรีในเวลาจำเป็นเร่งด่วนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาอีกครั้ง จึงจะใช้ต่อไปได้ เรียกว่า “พระราชกำหนด” ในระบบของศาลยังคงมี 2 ศาล คือ ศาลยุติธรรมและศาลทหาร แต่หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้เกิดศาลขึ้นมาใหม่อีก 2 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง และเกิดชื่อกฎหมายใหม่ขึ้นมาอีกชื่อหนึ่ง คือ “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ”

ดังนั้น ปัจจุบันกฎหมายจึงอยู่ในชื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และประกาศหรือคำสั่งของคณะทหารที่ยึดอำนาจปกครองได้ ส่วนพระบรมราชโองการ กฎมณเฑียรบาล เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยตรง ส่วนศาลไทยมี 4 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม และศาลทหาร

คำสำคัญ: พัฒนาการกฎหมาย กฎหมาย ศาลไทย

ABSTRACT

This article aims to explain the development of the laws and courts since the change of government B.E. 2475 up to the present time (B.E. 2565). Before the change of government B.E. 2475, Thailand did not have a direct legislative organization. Legislation was decreed by the King who appointed a legislative committee to set up the laws. The court system is called the “Court of Justice,” which is under the Ministry of Justice. The Military Court is under the Ministry of Defense.

After the change of government in B.E. 2475, a legislative organization called the Parliament was established. A law that has been approved by the Parliament is called an “Act.”

A law that is enforced by the Council of Ministers in times of urgency and that is required to be approved by the Parliament in order for it to continue to be used is called an “Emergency Decree.” In today’s court system, the 2 types of courts, namely the Court of Justice and the Military Court, are still in existence. With the promulgation of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2540, two new types of courts were established, namely the Constitutional Court and the Administrative Court. The new law is known as the “Organic Act.”

Therefore, the laws are currently under the categories of the Organic Act, Act, Emergency Decree, and announcements or orders of the military corps that have seized power and ruled. Royal commands and the Palatine Law are the royal powers directly enforce by the monarch. At present, there are four types of courts, namely the Constitutional Court, the Administrative Court, the Court of Justice, and the Military Court.

Keywords : Development of laws, Law, Thai Court

บทนำ

กำเนิดของกฎหมายและศาล แต่ละประเทศ มีพัฒนาการของกฎหมายและศาลแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ละประเทศ เช่นเดียวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ทัศนคติของคนในชาติ การปกครอง อิทธิพล จากต่างประเทศ ซึ่งในอดีตพระมหากษัตริย์ เป็นผู้พิจารณาคดีเอง พระมหากษัตริย์จึงเป็นตัวบท กฎหมาย และศาลหลักในการตัดสินคดีจึงเป็นไปตามหลักจารีตประเพณีและความเป็นธรรม (กิจบดี ก้องเบญจกุล, 2561) ต่อมาเมื่อประชากรมากขึ้น พระมหากษัตริย์เพียงลำพังไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด จึงต้องมีผู้ทำหน้าที่เป็นศาลตัดสินคดี โดยใช้คัมภีร์ พระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บท ดังนั้น ผู้ที่จะไป ปกครองหัวเมืองจึงถูกส่งไปจากกรมวัง เพราะเป็น บุคคลที่เรียนรู้การบริหารราชการและการพิจารณา ตัดสินคดีของพระมหากษัตริย์ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระเทพฯ, 2549) แต่ในปัจจุบันกฎหมายได้แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบ กฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบ กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil aw) ระบบกฎหมาย

จารีตประเพณี ได้พัฒนาการระบบศาลเป็นระบบ “ศาลเดี่ยว” ส่วนระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้พัฒนาการระบบศาลเป็นระบบ “ศาลคู่” ศาลแต่ละระบบมีการพิจารณาคดีที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา หรือบาง ประเทศอาจใช้ทั้ง 2 ระบบ อีกทั้งชื่อกฎหมายมีความ แตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัย

1. ชื่อของกฎหมายไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีการปกครองที่แตกต่างกัน มีกระบวนการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น ชื่อของกฎหมายจะมีความแตกต่างกันหรือ เหมือนกันได้ จึงจะต้องศึกษาถึงความหมายเจตนารมณ์ ของกฎหมายว่า ความหมายและเจตนารมณ์ที่แท้จริง เป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเป็นธรรม เนื่องจากกฎหมายแต่ละอย่างมี เจตนารมณ์ที่แตกต่างกัน และการนำกฎหมาย แต่ละอย่างไปบังคับใช้ จะต้องมีหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง เหมาะสม หลักเกณฑ์ในการนำไปใช้กับกฎหมาย แต่ละอย่างนั้นจะเป็นเครื่องมือให้เกิดความเป็นธรรม และเกิดความยุติธรรม

1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ ของ ประเทศไทย มี ขึ้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 ซึ่ง ก่อน นั้น ประเทศไทย ไม่มี รัฐธรรมนูญ “รัฐธรรมนูญ” หมายถึง กฎหมายสูงสุด ที่ ใช้ เป็น แนวทาง ในการ ปกครอง ประเทศ และ ประเทศ ไทย ได้ ประกาศ ใช้ รัฐธรรมนูญ มา แล้ว ทั้งสิ้น 20 ฉบับ ทั้ง ฉบับ ปัจจุบัน ประกาศ ใช้ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 ซึ่ง รัฐธรรมนูญ แต่ละ ฉบับ มี ชื่อ มี พ.ศ. กำกับ นอก นั้น แล้ว ภายใน ยัง บอก ถึง วัน เดือน ปี ที่ ประกาศ ใช้ ใน สมัย รัชกาล ไດ ไว้ ด้วย รัฐธรรมนูญ ไทย แต่ละ ฉบับ จะมี ชื่อ เรียก แตก ต่าง กัน แต่ จะมี ชื่อ อะไร ก็ ตาม ถือ ว่า เป็น กฎหมาย สูงสุด และ ใน บาง ช่วง ได้ ยก เลิก รัฐธรรมนูญ ไป แล้ว แต่ มิ ได้ ประกาศ ใช้ รัฐธรรมนูญ ฉบับ ใหม่ อำนาจอสูงสุด ขณะ นั้น อยู่ ที่ คณะ ทหาร ที่ ทำ การ ยึด อำนาจ ปกครอง ได้ เป็น ผู้ ใช้ อำนาจ สูงสุด (กิจบัติ ก้องเบญจกุล, 2561)

รัฐธรรมนูญ เป็น อำนาจ ปกครอง สูงสุด ของ ประเทศ ต่าง ๆ แต่ เดิมนั้น อำนาจ ปกครอง อยู่ ที่ ผู้ ปกครอง เพียง ผู้ เดียว ประชาชน ไม่ มี ส่วน ร่วม ทาง ปกครอง และ การ ใช้ อำนาจ ปกครอง ตรวจสอบ ไม่ ได้ เป็น ผล ทำให้ ประชาชน ถูก กดขี่ และ ขาด สิทธิ เสรีภาพ จาก การ ใช้ อำนาจ ปกครอง John Lock ซึ่งเป็น นัก สังคม วิทยา ชาว อังกฤษ ได้ เสนอ แนว คิด ใน หนังสือ Two Treatises of Government ว่า มนุษย์ ทุก คน เกิด มา เท่า เท่า กัน เสมอ ภาคนั้น และ การ ปกครอง ที่ ดี นั้น ต้อง มี การ แบ่ง แยก อำนาจ ปกครอง และ แนว คิด ดัง กล่าว Montéquieu ได้ นำ ไป ขยาย ความ หนังสือ De l' esprit des lois ได้ แบ่ง แยก อำนาจ ปกครอง ที่ เป็น ของ ประชาชน ออก เป็น 3 อำนาจ คือ

1. อำนาจนิตบัญญัติ มีหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย
2. อำนาจบริหาร มีหน้าที่นำกฎหมายไปใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน
3. อำนาจตุลาการ มีหน้าที่ในการนำกฎหมายไปใช้ในการตัดสินคดี

การแบ่งแยกอำนาจปกครอง ออกเป็น 3 อำนาจ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลและตรวจสอบระหว่างอำนาจทั้ง 3 ทั้งนี้ “เพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพและประโยชน์ของประชาชนจากการใช้อำนาจปกครอง”

ในการร่างรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญมี 2 รูปแบบ คือ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร และรัฐธรรมนูญหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “จารีตประเพณี” สำหรับ ประเทศไทย ใช้ รัฐธรรมนูญ ลายลักษณ์อักษร มาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญบัญญัติ เรื่องของอำนาจปกครองว่ามีกี่อำนาจ อะไรบ้าง แต่ละอำนาจนั้น มีหน้าที่อย่างไร มีใครเป็นผู้ใช้อำนาจ และผู้ใช้อำนาจมีกระบวนการเข้ามาเป็นผู้ใช้อำนาจอย่างไร รวมทั้งแต่ละอำนาจจะถ่วงดุลตรวจสอบกันอย่างไร โดยมีเจตนารมณ์เพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพและประโยชน์ของประชาชน (กิจบัติ ก้องเบญจกุล, 2561)

1.2 กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ร่างพระราชบัญญัติ ประกอบ รัฐธรรมนูญ และร่างพระราชบัญญัติ จะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้โดยคำแนะนำและความยินยอมของรัฐสภา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 81) เป็นการออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ

1.2.1 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มีทั้งหมด 10 ฉบับ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 130)

- 1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งวุฒิสภา
- 3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง

4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน

6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน

8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

10) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเริ่มใช้ในประเทศไทยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ 16) เป็นต้นมา เพื่อใช้ขยายความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในบางเรื่อง เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการขยายความเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดบัญญัติหลักเกณฑ์สำคัญว่าให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่มีได้บัญญัติรายละเอียดของการเลือกตั้ง จึงต้องบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยลักษณะอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันเพื่อขยายความในเรื่องนั้น ๆ ที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติรายละเอียดไว้

1.2.2 พระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติมีใช้ในประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่หมายถึง

คำชี้ขาด พระโอยการของพระมหากษัตริย์ (สมเด็จพระเพทรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549) แต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบันเป็นต้นมานั้น พระราชบัญญัติ หมายถึงกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา

นอกจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้ว กฎหมายทุกเรื่องให้เสนอในชื่อพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อนและจะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คน เข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 133 วรรคหนึ่ง)

1.3 พระราชกำหนด

ในกรณีเพื่อประโยชน์อันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้บังคับเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติก็ได้ การตราพระราชกำหนดดังกล่าว ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นเร่งด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ในการออกพระราชกำหนดนี้ถือว่าเป็นการออกกฎหมายโดยฝ่ายบริหาร

ในการประชุมรัฐสภาต่อไป ให้คณะรัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภา เพื่อพิจารณาโดยไม่ชักช้า ถ้าอยู่นอกสมัยประชุมสภาและการรอการเปิดสมัยประชุมสามัญจะเป็นการชักช้า คณะรัฐมนตรี ต้องดำเนินการให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณานุมัติ หรือไม่อนุมัติ พระราชกำหนดโดยเร็วถ้าสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติ และสภาผู้แทนราษฎรยืนยันการอนุมัติด้วยคะแนน

เสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบต่อกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่พระราชกำหนดนั้น

หากพระราชกำหนดดังกล่าว มีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกพระราชบัญญัติแห่งกฎหมายใด และพระราชกำหนดนั้นต้องตกไปให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกมีผลใช้บังคับต่อไปนับแต่วันที่มีการไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นมีผล

ถ้าสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้น หรือถ้าวุฒิสภาไม่อนุมัติและสภาผู้แทนราษฎรยืนยันการอนุมัติด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรให้พระราชกำหนดนั้นมีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป

การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดให้นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีไม่อนุมัติให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การพิจารณาพระราชกำหนดของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา และการยืนยันการอนุมัติพระราชกำหนด จะต้องกระทำในโอกาสแรกที่มีการประชุมสภานั้น ๆ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 172)

1.4 ประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติ

การปฏิวัติรัฐประหาร หรือการยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จ คณะผู้ก่อการย่อมอยู่ในฐานะ “รัฐธำณิปัตย์” อำนาจปกครอง ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ อยู่ที่คณะผู้ก่อการประกาศหรือคำสั่งของคณะผู้ก่อการย่อมมีฐานะเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยรับรองไว้ ดังนี้

1. การที่ คณะรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จนั้น คณะรัฐประหาร

ย่อมมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขยกเลิกและออกกฎหมายตามระบบแห่งการปฏิวัติเพื่อบริหารประเทศชาติต่อไปได้ มิฉะนั้นประเทศชาติจะตั้งอยู่ ด้วยความสงบไม่ได้ ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 จึงเป็นกฎหมายอันสมบูรณ์การแต่งตั้งให้ผู้ใดเป็นรัฐมนตรีในตอนนั้น ก็ย่อมเป็นการชอบด้วยคำสั่งของรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงการคลัง ที่สั่งให้ปลดปลัดกระทรวงฐานประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2485 มาตรา 61 และอาศัยอำนาจตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดวิธีพิจารณาโทษข้าราชการผู้กระทำความผิดหน้าที่หรือหย่อนความสามารถ พ.ศ. 2490 นั้น เป็นคำสั่งที่ออกมาในทางราชการโดยอำนาจและหน้าที่ในตำแหน่งราชการด้วยการใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยตามบทกฎหมายที่ให้อำนาจเมื่อฟังได้ว่าเป็นการกระทำโดยสุจริตในอำนาจและหน้าที่ทั้งมิได้มุ่งที่จะให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ใด ดังนี้ แม้จะวินิจฉัยผิดพลาด ก็หาเป็นละเมิดไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496)

2. “...คำว่า “รัฐบาล” ตามที่กล่าวไว้ในกฎหมายลักษณะอาญานั้น ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้ แต่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า “องค์การปกครองบ้านเมือง...รัฐบาลที่โจทก์หาว่าพวกจำเลยจะล้มล้างนั้น เป็นรัฐบาลที่ได้ตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้นคือรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ประกาศใช้ ในกรณีที่มีการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลที่ดำรงอยู่ก่อนรัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่ ได้เข้าครอบครองและบริหารราชการแผ่นดินด้วยความสำเร็จเด็ดขาด และรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศไว้ได้ และตลอดมาเป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไปว่า เป็นรัฐบาลอันสมบูรณ์มาช้านานจนบัดนี้ศาลไม่เห็นมีเหตุใดที่จะถือว่า

เป็นรัฐบาลอันไม่ชอบธรรมตามความเป็นจริง อันปรากฏประจักษ์แจ้งอย่างชัดเจน” (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1512-1515/2497)

3. คณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศได้เป็นผลสำเร็จ หัวหน้าคณะปฏิวัติย่อมเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง ข้อความใดที่หัวหน้าคณะปฏิวัติสั่งบังคับประชาชนก็ต้องถือว่าเป็นกฎหมาย แม้พระมหากษัตริย์จะมีได้ทรงตราออกมาด้วยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรหรือสภานิติบัญญัติของประเทศก็ตาม ฉะนั้น ประกาศของคณะปฏิวัติซึ่งประกาศคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติบังคับแก่ประชาชนจึงเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในการปกครองในลักษณะเช่นนั้นได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1662/2505)

4. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเป็นกฎหมายสูงสุด บทกฎหมายใดที่ขัดกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรย่อมจะนำมาใช้บังคับไม่ได้ คำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จึงเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ใดจะอ้างว่าคำสั่งดังกล่าวขัดต่อกฎหมายนั้นย่อมฟังไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1729/2512)

5. เมื่อคณะปฏิวัติหรือคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินได้เป็นผลสำเร็จ หัวหน้าคณะปฏิวัติหรือหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินย่อมมีอำนาจออกประกาศ หรือคำสั่งอันถือว่าเป็นกฎหมาย ใช้บังคับแก่ประชาชนได้ แม้จะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยประกาศใช้แล้วก็ตาม แต่เมื่อไม่มีกฎหมายยกเลิกประกาศหรือคำสั่งดังกล่าว ประกาศหรือคำสั่งนั้นก็ยังคงเป็นกฎหมายใช้บังคับอยู่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1234/2523)

6. ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ถือว่าธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเป็นกฎหมายสูงสุด บรรดาคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ออกโดยอาศัยอำนาจ มาตรา 17

แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรดังกล่าว และโดยมติคณะรัฐมนตรีจึงเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายและใช้บังคับได้ คำสั่งศาลชั้นต้นที่สั่งให้งดสืบพยานจำเลยมิได้ทำให้คดีเสร็จสิ้นไป ทั้งเรื่องเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา เมื่อจำเลยมิได้โต้แย้งไว้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1540/2531)

7. เมื่อคณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง แผ่นดินเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 และประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ต่อมาได้มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 ไปพลางก่อน จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งจะได้จัดร่างขึ้นใหม่ตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ดังนั้น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 จึงเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศและบริหารราชการแผ่นดินในขณะนั้น

เมื่อตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนหรือทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้ธรรมนูญการปกครองนี้และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักรให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและของสภานโยบายแห่งชาติดำเนินการสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำของนายกรัฐมนตรีรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย” ถ้อยคำในมาตรา 27 ที่ว่า

“...ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและของสภานโยบายแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้” ย่อมรวมถึง การสั่งจำคุกในเมื่อนายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระงับหรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร

เมื่อปรากฏตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ 28/2521 ว่า อ. ถูกกล่าวหาว่าร่วมกับพวกมีเฮโรอินน้ำหนัก 92 กิโลกรัมเศษ มอร์ฟิน 98 กิโลกรัมเศษ และฝิ่นสุกอีก 81 กิโลกรัมเศษ อันเป็นยาเสพติดให้โทษจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ บ่อนทำลายสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติและประชาชน ครบองค์ ประกอบ ความผิดที่นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น สามารถใช้อำนาจตามมาตรา 27 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและสภานโยบายแห่งชาติสั่งให้จำคุกตลอดชีวิต อ. ในข้อหาว่าร่วมกันมีเฮโรอินไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและพยายามส่งออกไปนอกราชอาณาจักรเพื่อจำหน่ายได้ อันเป็นการใช้อำนาจโดยชอบตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 มาตรา 27 คำสั่ง ของนายกรัฐมนตรีที่ 28/2521 ลงวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2521 จึงชอบด้วยกฎหมาย

แม้การออกคำสั่งดังกล่าวมีผลเป็นการลงโทษจำกัดสิทธิเสรีภาพบุคคล ซึ่งโดยปกติจะกระทำได้โดยอาศัยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการและมาตรา 29 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 จะบัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย” ก็ตามก็ไม่ขัดหรือแย้งกันเอง และหากทำให้คำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ 28/2521 กลับกลายเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายไม่ ทั้งนี้ เพราะการใช้อำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 27 แห่งธรรมนูญ

การปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 เป็นการใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีที่จะมีคำสั่งใด ๆ ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 27 ดังกล่าว ส่วนอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาและตุลาการสำหรับคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่อย่างใดก็คงมีอยู่อย่างนั้น ซึ่งเป็นคนละส่วนแยกต่างหากจากอำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 27

กรณีไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามมาตรา 30 วรรคหนึ่งแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ที่บัญญัติว่า “ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญ การปกครองนี้บังคับแก่กรณีใดให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย” เพราะการสั่งจำคุก อ. ในคดีนี้เป็นการสั่งโดยชอบด้วยธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 มาตรา 27 หากใช้เป็นกรณีไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรนี้ใช้บังคับไม่ ดังนั้น คำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ 28/2521 ลงวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2521 จึงชอบด้วยกฎหมาย กรณีของผู้ร้องไม่ต้องด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 ผู้ร้องไม่มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัว อ. (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 211/2552)

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวมา ถือได้ว่าประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติที่ยึดอำนาจในการปกครองได้เป็น “กฎหมาย”

1.5 ประมวลกฎหมาย

สำหรับ “ประมวลกฎหมาย” เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นในการปฏิรูปกฎหมายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นการรวบรวมกฎหมายประเภทเดียวกันมาไว้ด้วยกัน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายอาญา และในสมัยนั้นไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรในการบัญญัติกฎหมาย การบัญญัติกฎหมายออกมา

บังคับใช้ จึงเป็นพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ และแต่งตั้งให้คณะบุคคลทำการร่างกฎหมายออกมาบังคับใช้ จนกระทั่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และได้แบ่งแยกอำนาจปกครองออกเป็น 3 อำนาจ คือ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

องค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย คือ รัฐสภาและกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา เรียกว่า “พระราชบัญญัติ” ดังนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทย มีได้ออกกฎหมายมาใช้ในชื่อประมวลกฎหมายอีกเลย แต่จะออกมาในชื่อพระราชบัญญัติ เช่น

“พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535”

“พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499”

“พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477

“พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477”

“พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558”

ประมวลกฎหมายที่ยังมีใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

1. ประมวลกฎหมายอาญา
2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6
3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
4. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
5. ประมวลกฎหมายที่ดิน
6. ประมวลรัษฎากร
7. ประมวลกฎหมายทหาร

ประมวลกฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือร่างใหม่จะอยู่ในชื่อพระราชบัญญัติ

สรุปได้ว่ากฎหมายไทยที่มีใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

1. รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ที่มีฐานะเหนือกว่าบรรดากฎหมายอื่น ๆ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดรูปแบบการปกครอง อำนาจหน้าที่ และการใช้อำนาจอธิปไตย กำหนดที่มาของอำนาจอธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายขยายความ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ในบางเรื่องที่มีได้บัญญัติรายละเอียดไว้

3. พระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา หรืออำนาจอธิปไตย เพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน

4. พระราชกำหนด เป็นกฎหมายที่ออกโดยคณะรัฐมนตรี หรืออำนาจบริหารในกรณีจำเป็นเร่งด่วนฉุกเฉิน หรือมีภัยพิบัติ หรือเรื่องเกี่ยวกับการเงิน หรือภาษีอากร ฯลฯ และจะต้องให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบจึงจะใช้ต่อไปได้

5. ประกาศ หรือคำสั่งของคณะปฏิวัติที่ยึดอำนาจปกครองเป็น “กฎหมาย” เนื่องจากการยึดอำนาจของคณะทหารอันเป็นการยึดอำนาจได้ทั้ง 3 อำนาจ คือยึดได้ทั้งอำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ดังนั้น ประกาศ หรือคำสั่งคณะทหารที่ยึดอำนาจได้ จึงเป็นกฎหมาย เช่นเดียวกับกฎหมายที่ออกโดยอำนาจอธิปไตย

2. ศาล

การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายให้เป็นไปโดยความรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 188) บรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้โดยพระราชบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 189 วรรคหนึ่ง)

2.1 ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงเว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในขอบเขตของอำนาจศาลอื่น การจัดตั้งวิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 194)

ศาลยุติธรรมมี 3 ชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

1. ศาลชั้นต้น คือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นต้น เช่น ศาลแขวง ศาลจังหวัด ศาลอาญา ศาลแพ่ง มีอำนาจพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาทุกคดีในเขตอำนาจศาลมีองค์คณะผู้พิพากษา 1 คน มีอำนาจเหมือนศาลแขวง และผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงและศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย

2. ศาลอุทธรณ์ ได้แก่ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น

3. ศาลฎีกา คือ ศาลสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ มีศาลเดียวในกรุงเทพมหานคร และในศาลฎีกานั้นยังกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 9 คน ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยให้เลือกเป็นรายคดีไป

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

วิธีพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีที่จะอุทธรณ์ให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดี อาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาการวินิจฉัยอุทธรณ์ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาดังกล่าวให้ดำเนินการโดยองค์คณะของศาลฎีกา ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ซึ่งไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน และได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวน 9 คน โดยให้เลือกเป็นรายคดีและเมื่อองค์คณะของศาลฎีกาดังกล่าวได้วินิจฉัยแล้วให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำพิพากษาให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่งหรือคำพิพากษานั้น มีผลให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่งไม่ว่าจะมีอุทธรณ์ ตามมาตรา 195 วรรคสี่ หรือไม่ให้ผู้พ้นจากตำแหน่งตั้งแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำพิพากษา

หลักเกณฑ์และวิธีการอุทธรณ์ ตามมาตรา 195 วรรคสี่ และการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ตามมาตรา 195 วรรคห้า ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 195)

2.2 ศาลปกครอง

ศาลปกครอง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติให้มีศาลปกครองสูงสุดและศาลปกครองชั้นต้น (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 9) ตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 บัญญัติ ให้ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

1. คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใด เนื่องจากกระทำโดยไม่อำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้นหรือไม่สุจริต หรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควรหรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

2. คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

3. คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

4. คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

5. คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด

6. คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง เรื่องดังต่อไปนี้ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

1. การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร

2. การดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

3. คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย หรือศาลชำนาญพิเศษอื่น

ศาลปกครองชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง เว้นแต่คดีที่มีอยู่ในอำนาจ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 10) ศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

1. คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนด

2. คดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรี หรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

3. คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจศาลปกครองสูงสุด

4. คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542, มาตรา 10) วิธีพิจารณาคดีปกครอง การฟ้องคดี การดำเนินคดีปกครอง คำพิพากษา หรือคำสั่งทางปกครองเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 หมวด 4 (มาตรา 42-75)

2.3 ศาลทหาร

ศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 199) ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ในการพิจารณาคดีทหารนั้น ต้องเป็นคดีที่ทหารไปกระทำความผิดอาญาเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับพลเรือนและไม่เกี่ยวกับคดีแพ่ง ยกเว้นเมื่อมีการรัฐประหารหรือยึดอำนาจโดยคณะทหาร อาจจะมีคำสั่งให้ทหารพิจารณาคดีในบางเรื่องที่พลเรือนกระทำความผิดด้วย เช่น คดีความมั่นคงหรือคดีเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

2.4 ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

1. พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย

2. พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ

3. หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

การยื่นคำร้องและเงื่อนไขการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัย และการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 210)

ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายและศาลไทยพัฒนามาเป็นระบบ สอดคล้องตามยุค ตามสมัย และสามารถให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้อย่างเสมอภาค จากสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ศาลมีอยู่หลายศาลในกรม กอง ต่าง ๆ และผู้ตัดสินคดีเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ โดยใช้หลักกฎหมายลายลักษณ์อักษรในแต่ละยุค แต่ละสมัยเป็นบรรทัดฐานยึดหลักความยุติธรรมและความสุจริตเป็นสำคัญ จวบจนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้รวบรวมศาลทั้งหลายเข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า ศาลยุติธรรมพิจารณาคดีทั้งปวง ยกเว้นคดีของศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม และเกิดโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก และศาลไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกิดศาลใหม่ขึ้นอีก 2 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนการพิจารณาพิพากษาคดีใช้หลักกฎหมายมหาชนและรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ศาลไทยมีด้วยกัน 4 ศาลคือ

1. ศาลยุติธรรม ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญาหรือกฎหมายเอกชน แล้วแต่กรณี

2. ศาลปกครอง ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน
3. ศาลทหาร ใช้ระบบกล่าวหา ใช้หลักกฎหมายอาญา
4. ศาลรัฐธรรมนูญ ใช้ระบบไต่สวน ใช้หลักกฎหมายมหาชน

สรุป

กฎหมาย ศาล และระบบการพิจารณาคดีแต่ละภูมิภาคของโลก มีแนวความคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน อีกทั้ง มีระบบการปกครองที่แตกต่างกัน ต่อมาเมื่อประเทศต่าง ๆ มีการติดต่อค้าขายและมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น แต่ละประเทศได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมให้เป็นที่ยอมรับของอาณาารยประเทศ ทำให้กระบวนการยุติธรรม

ของประเทศต่าง ๆ ใกล้เคียงกันมากขึ้น ซึ่งกฎหมายปัจจุบันของไทยอยู่ในชื่อของรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด ประกาศหรือคำสั่งของคณะทหารที่ยึดอำนาจในการปกครองได้ ส่วนประมวลกฎหมายเป็นชื่อที่มีมาแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการออกกฎหมายในชื่อประมวลกฎหมาย และการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่มีมาแต่เดิมนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในชื่อพระราชบัญญัติหรือชื่ออื่นแล้วแต่กรณี ส่วนศาลไทยปัจจุบันมีอยู่ 4 ศาล คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กิจบติ ก้องเบญจกุล. (2561). **หลักกฎหมายมหาชน**. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- โชติ อัสวาลาสกุล. (2554). **ระบบศาลไทย**. ค้นเมื่อ มกราคม 8, 2565, จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1582>.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2549). **บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรณรัตน์ ไสธโรประการ, พชรณัฐ สังข์ประไพ และกิจบติ ก้องเบญจกุล. (2564). ประวัติศาสตร์และระบบการพิจารณาคดีของไทย. **วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด**, 5 (1), 21.
- พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบริดิเรกฤทธิ์. ร.ศ. 120.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2548). **กฎหมายตรา 3 ดวง เล่ม 1 ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- เสนี ปราโมช. (2509). **ประชุมปฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2552). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- ร.แสงกาต์. (2526). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.